

LA MONNAIE WAGNERIENNE

Les premières manifestations wagnériennes à Bruxelles **Eliane Gubin/Roland Van der Hoeven**
Les sociétés de concerts bruxelloises et Wagner (1853-1883) **Henri Vanhulst**
Les représentations wagnériennes à la Monnaie (1875-1914) **Roland Van der Hoeven**
Over Maurice Kufferaths Wagnerdramaturgie **Reinder Pols**
Les décors et la mise en scène à l'époque des créations wagnériennes **Anne-Sophie Braconnier**
Tussen ideaal en realiteit : het Wagnerkostuum in Brussel **Gilles Ledure**
Les prestations bruxelloises du ténor wagnérien Ernest Van Dyck de 1883 à 1912 **Malou Haine**
Les productions francophones des opéras de Wagner à la Monnaie **Jean-Louis Jam/Gérard Loubinoux**
Les peintures d'Emile Fabry à la Monnaie: wagnériennes ou nietzschéennes? **Jaqueline Guisset**
Edouard Schuré et Jean Delville sur la scène wagnérienne : la genèse d'un théâtre de l'âme **Sébastien Clerbois**
Jules Destrée et le proces Wagner **Raymond Trousson**
Un Wagner de Zwanze **Paul Aron**
Un anti-wagnérien bruxellois : Spoelberch de Lovenjoel **Jacques Detemmerman**
Du rôle des réductions et des transcriptions instrumentales dans la diffusion des opéras de Wagner.
A propos de Louis Brassin et de ses transcriptions du Ring **Thérèse Malengreau**
Réception et expansion de l'oeuvre de Richard Wagner à Liège (1855-1914) **Michèle Isaac**
Calendrier des créations wagnériennes à la Monnaie (1870-1914) **Roland Van Der Hoeven**

DE MUNT IN DE BAN VAN WAGNER

een esthetische muiterij die dertig jaar heeft geduurd

"Gelukkig diegenen die zich in het tijdsgewricht bevonden toen de kracht van het genie van Wagner zich in zijn volheid openbaarde. Zij zullen artistieke vreugden hebben gekend die hun opvolgers nooit meer zullen ervaren."

MAURICE KUFFERATH

In maart 1860 kwam Wagner naar de Muntschouwburg om de muzikale leiding op te nemen van twee concerten waarin zijn werken zouden worden uitgevoerd. Terwijl het Brusselse publiek positief reageerde, werd *Tannhäuser* in Parijs uitgeworpen. Na de nederlaag te Sedan reageerde Frankrijk meer dan ooit afwijzend ten aanzien van Wagner en zijn werk. De Munt wist handig deze historische samenloop van omstandigheden in haar voordeel te benutten.

"Een esthetische muiterij die dertig jaar heeft geduurd", zo omschreef Maubel de golf van wagnerisme die ontstond in het kielzog van de voorstellingen van Lohengrin in de Munt in het jaar 1870. Reeds vertrouwd met het werk van Wagner via muzikale bewerkingen, symfonische concerten en ook door de publicaties van Kufferath, reageerden de Brusselaars al even trots en enthousiast als de Parijzenaars afkerig bleven mokken. Zo kon de Munt de premièrevoorstellingen in het Frans voor haar rekening nemen van de meeste van Wagners muziekdrama's.

De Muntschouwburg, die tot dan toe steeds gericht was naar en gevoelig was voor de Parijse invloeden, keerde zich nu naar Duitsland en stelde zich ontvankelijk open voor het modern muziektheater. Lynen en Devis riepen schitterende decors in het leven, daarbij geholpen door het visionaire genie van Khnopff.

Noch Verhaeren, noch Maeterlinck konden ontsnappen uit de betoverende ban van Klingsor. Meunier, Degouve de Nuncques, De Groux, Lemmen of Delville, allen laafden zich aan deze rijke bron. De versiering die Fabry

aanbracht aan de eretrappen van de Munt geeft aan hoe duurzaam deze invloed wel was.

Elke medaille heeft helaas zijn keerzijde: de bewondering voor Wagner sloeg om in een ware cultus. Destrée kwam in opstand tegen nochtans klassiek geworden inkortingen. De Antwerpse tenor Van Dyck werd haast aanzien als een spirituele gids, die de blijde boodschap bracht vanuit Bayreuth. Het wagnerisme verzandde in steriliteit. Spoelbech de Lovenjoul eiste weerom Mozart als tegengif. Brusselse "zwanzers" verzetten zich tegen het uitgelezen elitarisme van de XX, met parodiën als "*La Valkyriegole*" of "*Le plus crépuscule des deux*".

Onder leiding van Manuel Couvreur (NFWO-ULB), heeft een team van Belgische en buitenlandse wetenschappelijke vorsers zich voor de eerste maal gebogen over het fenomeen van deze wagneriaanse branding, waarin de Munt zich bewust werd van haar specifieke plaats op het schaakbord van het lyrisch drama, namelijk deze van bemiddelaar tussen culturen van germaanse en van latijnse oorsprong.

PARIJS IN DE SCHADUW VAN BRUSSEL

door Dirk Lemmens

In de uitgavereeks "Cahiers du Gram" (geschriften van de "Groupe de Recherche en Art Moderne") schittert thans een tweede deel omtrent de geschiedenis van onze Nationale Opera. Een eerder, in 1996 verschenen deel, behandelde de beginjaren van de Munt vanaf 1695 - "le Théâtre de la Monnaie au XVIIIe siècle". Wat toen al een baanbrekende studie bleek, opgeluisterd met prachtig fotomateriaal en een uitstekend notenapparaat, lijkt zich nu alleen maar verder te zetten. Achtien kleurreproducties en een schat van honderdtwintig zwart-wit afbeeldingen leiden ons, via zowat 400 pagina's, doorheen het Wagnerbenevelde Brussel vanaf 1850 tot 1914. Zeventien auteurs schetsen in een zelfde aantal hoofdstukken een beeld van de Munt -en van ons land- en haar relatie tot Wagner tijdens het fin-de-Siècle. Verhelderend en veelzeggend is, aan het eind van het boek, de kalenderbijlage van alle Wagnercreaties in de Munt tussen 1870 en 1914. De bibliografie opent voor Belgische Wagnerianen ongekende terreinen en de somtijds in andere studieboeken verwaarloosde index, bewijst hier voldoende zijn nut. Dat deze uitgave gerealiseerd werd door de ULB blijkt uit de voornamelijk Franstalige bijdragen; slechts twee artikels nl. "Over Maurice Kufferaths Wagnerdramaturgie" van Reinder Pols en "Tussen ideaal en realiteit: het Wagnerkostuum in Brussel" van Gilles Ledure zijn in het Nederlands gepubliceerd.

Wagners ongelukkige ervaringen in Parijs met de opvoeringen van Tannhäuser en het legendarische tumult van de jockey-club, schonken België een unieke kans. Parijs werd letterlijk even de provincie, terwijl Brussel met de eer van muzikale hoofdstad ging lopen. Wagner dirigeerde te Brussel voor het eerst op 24 maart 1860. Een tweede, even succesvol concert op 28 maart volgde. Al schreef hijzelf over het koor en orkest van de Munt: "Die Probe hat mich nicht sehr entzückt: das Orchester ist miserabel placiert und das muss geändert werden, sonst geht's nicht. Chor miserabel gestern und heute musste ich wieder Chorproben machen" (brief van 22 maart aan Minna Planer). Zelfs na het eerste, door de Belgische muzikpers goed ontvangen concert, schrijft hij op 26 maart aan Minna: "Ich hatte gestern wirklich Lust, das zweite Konzert hier im Stich zu lassen und mich heute nach Paris aufzumachen... Heute habe ich mich denn etwas beruhigt, und da das Konzert nun einmal schon für Mittwoch angezeigt und afficiert ist, so scheue ich doch denn Skandal...".

Het mag hierbij niet onvermeld blijven dat Antwerpen op 13 maart 1855 het voorrecht van een eerste Wagneropera -Tannhäuser- op Belgische bodem mocht proeven. In Brussel zou na deze concerten de enthousiaste groep van Wagnerianen alleen maar groeien. Voor de Fransen zal Wagners muziek, zeker na de Frans-Duitse oorlog van 1870, eerder te horen zijn in Brussel dan in Parijs. Lohengrin wordt in de aangehaalde periode 252 maal opgevoerd en kent zijn première voor Brussel reeds op 22 maart 1870 met als dirigent niemand minder dan Hans Richter; Frankrijk zal moeten wachten tot 1881 (Nice) en 1887 (Parijs). Een quasi zelfde lot zijn "Die Meistersinger", "Tristan und Isolde", "Der Ring des Nibelungen" en zelfs "Parsifal" beschoren. Het moet gezegd: in het laatste geval werd de Brusselse première evenwel afgevlagd met slechts twee dagen verschil !

Het boek behandelt - weliswaar met enige overlappen - rigoureuus de cultureel-muzikale wereld in en om de Munt: de eerste contacten met Wagner; de niet onbelangrijke rol van "Les sociétés de concerts Bruxelloises" met Fétis als gedroomde anti-Wagneriaan en Charles-Louis Hanssens als fervent Wagneriaan; de Wagnerreceptie in de Munt waarin Bayreuth, Angelo Neumann en Meininger een stevige hand houden; het voor zijn tijd heldere en progressieve, baanbrekende werk van Maurice Kufferath; het regie- en decorbeleid, waar Brussel soms strikter dan Bayreuth de wil van de Meester dacht te moeten volgen en de productiekosten bijwijken tot een overmatig hergebruik van decorstukken leidde; de Brusselse kostuumpolitiek die pas onder Kufferath een degelijke historische achtergrond zou krijgen; de tenor Ernest van Dyck als ambassadeur van Bayreuth voor België; de polemieken tussen de vertalers Victor Wilder en La Fontaine -de eerste opvoeringen werden in het Frans op het toneel gebracht- ; een uitvoerige bespreking van de 11 Munt-schilderijen van de hand van Emile Fabry, verwezenlijkt tussen 1907-1933 ; Wagner op sleeptouw genomen door Schuré en Delville als inspirator van het symbolisme; enkele anedotes van conflicten tussen fervente Wagnerianen en anti-Wagnerianen- met als "ontdekking" de figuur van Vicomte de Spoelberch de Lovenjoul- mochten natuurlijk niet ontbreken; de wereld van pianotranscripties met als belangrijkste exponent de uit Duitsland afkomstige pianovirtuoos en componist Louis (De Brassine) Brassin en tenslotte mag ook Luik niet onvermeld blijven binnen deze Frans-Belgische Wagnerreceptie: Lohengrin zal er in 1884 de spits mogen afbijten.

"La Monnaie Wagnérienne" maakt uiteindelijk één zaak duidelijk: De Munt verdiende eind vorige eeuw een terecht internationale uitstraling met figuren als Maurice Kufferath en Ernest van Dyck. Evenwel, zonder die groep van Wagnerianen van het eerste uur, verenigd in allerlei culturele verenigingen, had men het vuur niet kunnen overbrengen vanuit Bayreuth. Aan deze, soms vergeten figuren, is het werk onder redactie van Manuel Couvreur een schitterende hommage gebleken en werd België terug een oude rol toebedeeld: als go-between tussen Germania en Francia. Dit boek opent onze geest voor een fascinerende periode en legt linken naar figuren en hun werking die ook thans nog, soms onbewust, hun invloed laten voelen.

Voor de Belgische Wagner-beleving is het werk een bruikbare aanvulling naast de onvolprezen cultuurhistorische studie van Dr. Karel Wauters "Wagner en Vlaanderen, 1844-1914", verschenen in 1983.

Met ongeduld wachten wij op de aangekondigde delen : "La Monnaie symboliste", "La Monnaie Art déco".

Editions GRAM-ULB. ISBN 90-5349-273-9